

УДК 338.45:631

Цалан М.І.

викладач кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету**ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ
ЛІСОГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РЕГІОНІ****ORGANIZATIONAL PROVIDING
OF FORESTRY ACTIVITY IN THE REGION****АНОТАЦІЯ**

У статті розглянуто необхідність розвитку та регулювання підприємницького середовища в державі та регіонах. Визначено основні проблеми у сфері підприємництва, які потребують вирішення у найближчій перспективі. Акцентовано увагу на різносторонності необхідного державного сприяння. Зазначено, що забезпечення ефективного господарювання у лісовій галузі залежить від сприятливого підприємницького клімату в регіоні та країні. Окремі кроки в напрямі розвитку лісогосподарської діяльності Закарпатської області здійснюються у рамках міжнародного співробітництва.

Ключові слова: лісогосподарська діяльність, регіон, підприємництво, державна підтримка, організаційне забезпечення.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрена необходимость развития и регулирования предпринимательской среды в стране и регионах. Обозначены основные проблемы в сфере предпринимательства, которые необходимо решить в ближайшем будущем. Акцентируется внимание на разносторонности необходимой государственной поддержки. Указано, что обеспечение эффективного хозяйствования в лесной отрасли зависит от благоприятного предпринимательского климата в регионе и стране. Отдельные шаги в направлении развития лесохозяйственной деятельности Закарпатской области осуществляются в рамках международного сотрудничества.

Ключевые слова: лесохозяйственная деятельность, регион, предпринимательство, государственная поддержка, организационное обеспечение.

ANNOTATION

The article focuses on the necessity of the development and regulation of the entrepreneurial environment in the country and the regions. The basic problems in the entrepreneurial sphere, seeking for their solution have been defined. The author pays attention to the multifacetedness of the necessary state support. The author states that the ensurance of the effective menaging in the forestry branch depends upon the favourable entrepreneurial conditions both in the region and the country. Several steps towards the development of the forestry activity in the Transcarpathian region are being carried out within the limits of international collaboration.

Keywords: forest activity, region, enterprise, state support, organizational providing.

Постановка проблеми. У сучасних умовах створити сприятливе середовище для розвитку українського підприємництва неможливо тільки за їх участі. Відповідні дії мають бути здійснені з боку держави у формі різного роду підтримки – від матеріально-фінансової до консультаційної допомоги у створенні та веденні підприємницької діяльності. Якщо держава надає відповідний їй рівень, то цим вона визнає значущість розвитку підприємництва для економіки країни та її регіонів у цілому і для розвитку окремих галузей на регіональному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Актуальність теми зумовлює інтерес науковців до питань розвитку підприємницького середовища, зокрема лісогосподарювання в державі та регіонах, програм їх розвитку та підтримки, передумов та факторів удосконалення умов ведення підприємницької діяльності. Серед робіт із цієї тематики слід відзначити праці З. Варналія, Я. Жаліла, Е. Лібанової, О. Кужель, Г. Кампо, А. Мохненко, В. Геєця, Т. Єфіменко, В. Ляшенко, І. Ярової, Г. Бондарука, В. Пастернака, М. Любича, Я. Коваля, Є. Мішеніна та ін. Однак питання забезпечення розвитку підприємницької діяльності, у тому числі лісогосподарської в регіоні, висвітлено недостатньо повно.

Мета статті полягає у розгляді основних умов забезпечення розвитку підприємництва в країні та регіонах, а також стану організаційного забезпечення розвитку лісогосподарської діяльності в Закарпатській області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток підприємницького середовища, безперечно, потребує регулювання, яке може здійснюватися або ринковим шляхом, або за допомогою державного втручання. Конкурентно-ринковий механізм саморегулювання макроекономічних процесів неспроможний розв'язати цілу низку важливих проблем суспільного розвитку, рішення яких вимагає попереднього передбачення та свідомого цілепокладання на макроекономічному рівні. Саме тому держава має компенсувати вади стихійно-ринкового механізму саморегулювання, доповнити його дію свідомим втручанням у функціонування та розвиток економічної системи. Роль держави як суб'єкта економічних відносин полягає передусім у тому, щоб визначити інституційно-правові рамки приватного підприємництва, створити нові механізми регулювання, які доповнюють конкурентно-ринковий механізм, не руйнуючи свободу підприємницької діяльності, а спрямовуючи її в русло суспільних інтересів, узгоджуючи її з державними пріоритетами, обмежуючи її там і тоді, де і коли вона завдає шкоди національним інтересам, населенню, природі, свободі інших підприємців [7, с. 52].

Основними принципами державної політики у цій сфері є створення сприятливих умов для розвитку підприємництва, зокрема забезпечення:

– системності та комплексності механізмів державного регулювання розвитку підприємництва;

– цілеспрямованості та адресності підтримки суб'єктів підприємництва шляхом вибору пріоритетів та концентрації ресурсів для їхньої реалізації;

– рівноправного доступу суб'єктів підприємства всіх форм власності до фінансових, матеріальних, природних, інформаційних та інших ресурсів [9, с. 6].

В Україні державна політика у сфері підприємства має бути зорієнтована на піднесення ролі і місця підприємства в економічній системі будь-якого рівня, що має бути враховано під час розробки механізму державної підтримки підприємств.

Сьогодні підприємство як в Україні, так і в Закарпатській області розвивається, але його функціонування не позбавлене певних проблемних моментів, які потребують додаткової уваги з боку держави. Негативні чинники, які впливають на підприємницький сектор країни, незалежно від регіону, в якому розміщені та функціонують підприємства, носять як економічний, так і політичний характер. До економічних належать: інфляційні коливання в національній економіці; неефективна податкова політика, яка часто є дестимулюючим фактором до підприємницької активності через неадекватні ставки податків та надмірне податкове регулювання; валютне регулювання; загальна економічна нестабільність у країні як наслідок Революції гідності, військових дій на сході країни та неефективність державного управління у цих умовах; проблема корупції та утруднений доступ до фінансування.

До політичних чинників належать: політичний лобізм; недосконалість і часто суперечливість законодавчої бази у сфері здійснення підприємницької діяльності; нестабільність влади та неефективність здійснення державної політики (кроки в напрямі євроінтеграції не завжди є послідовними). Безпосередньо для підприємств важливими проблемами, крім названих вище, є недостатня кваліфікованість робочої сили, невідповідність освіти займаній посаді та професії та ін.

Проблеми національного та регіонального рівнів часто співпадають, відрізняються масштабною прояву і коригуються макроекономічною нестабільністю, нерозвиненістю механізмів державно-приватного партнерства, відсутністю ефективних інструментів залучення інвестицій та захисту прав інвесторів. Для подолання наявних проблем та забезпечення здійснення підприємницької діяльності в державі та регіонах слід забезпечити належний рівень підтримки заснування, розвитку та функціонування підприємств. Під підтримкою підприємств часто розуміють комплекс правових, організаційних, фінансових та інших заходів, спрямованих на забезпечення сприятливих умов для успішного

функціонування підприємств, їх розвитку та отримання відповідного прибутку. Підтримка має бути різнобічною і включати відповідну правову базу, матеріально-фінансовий складник, забезпечуватися як із боку держави, так і з боку міжнародної, зокрема європейської, спільноти в рамках співробітництва в умовах глобалізації та євроінтеграції України.

Сьогодні в Українській державі розроблено законодавчу базу, яка покликана регулювати розвиток підприємницької діяльності в цілому, у тому числі в контексті отримання допомоги суб'єктами підприємницької діяльності. Це передусім Господарський кодекс України, відповідні закони України (наприклад, «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2011, «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» від 06.09.2005, «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007, «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11.09.2003, «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємства в Україні» від 22.03.2012, «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02.03.2015) та ін. Підтримка розвитку підприємств в Україні є як самостійним напрямом, так і інтегрованою до заходів стимулювання регіонального розвитку. Так, у ст. 7 Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» зазначено, що одним із заходів державного стимулювання депресивних територій є «надання державної підтримки, у тому числі фінансової, малим підприємствам, сприяння формуванню об'єктів інфраструктури розвитку підприємства» [1].

Водночас законодавча база є донині неповною, окремі моменти потребують доопрацювання. Передусім слід усунути недоліки, які мають місце в законодавчій практиці в Україні. Серед них З. Варналій та О. Панасюк називають такі: відсутність єдиної законодавчої стратегії щодо розвитку підприємства; нестабільність чинної нормативно-правової бази розвитку підприємства; практично нефункціонуючий характер багатьох правових актів і низька виконавча дисципліна щодо нормативно-правових документів; необґрунтованість законодавчих обмежень та вимог, які містяться в окремих нормативно-правових актах [2, с. 26]. Без надійної правової бази неможливо організувати ефективну підприємницьку діяльність в країні та забезпечити високий рівень конкурентоспроможності підприємств.

Важливим напрямом впливу держави на підприємницьку діяльність є також створення нею відповідних інформаційно-аналітичних та науково-дослідних структур, які вирішують питання забезпечення приватних виробничих і комерційних фірм необхідною інформацією про динаміку ринку, наукові досягнення тощо. Одним із напрямів реалізації державної підтримки є спеціальні програми, концепції

та стратегії, зорієнтовані на розвиток підприємств, на що особлива увага звернута в країнах Європи та США. Так, у США протягом тривалого періоду уряд приймає різноманітні програми підтримки і заохочування розвитку підприємництва, особливо в питаннях створення економічної інфраструктури, підтримки розвитку НДДКР, сприяння розвитку нових галузей промисловості та ін.

Державне сприяння може проявлятися у вигляді податкових пільг, компенсацій, кредитів під пільгові відсотки, гарантій та субсидій суб'єктам підприємницької діяльності від надавачів державної допомоги, якими можуть бути центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та уповноважені ними установи. У США надання податкового кредиту призводить до зниження оподаткованої суми на величину капіталовкладень, спрямованих на придбання машин і устаткування. Аналогічним чином інвестиційний податковий кредит широко використовується у Франції, ФРН, Великій Британії та інших країнах світу. Так, у Франції під час здійснення суб'єктами підприємництва науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт дозволяється зменшувати величину оподаткованого доходу на суму поточних витрат на НДДКР [12, с. 355].

Нині в Україні головною державною структурою, яка займається державною політикою розвитку підприємництва, є Державна регуляторна служба України, яка має на меті регуляцію господарської діяльності. В її основу покладено зняття адміністративних бар'єрів та максимальне спрощення умов ведення бізнесу. До основних завдань цієї структури належать:

- реалізація державної регуляторної політики, а також політики з питань нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, ліцензування та дозвільної системи у сфері господарської діяльності;
- координація дій органів виконавчої влади, інститутів громадянського суспільства і підприємництва з питань дерегуляції господарської діяльності.

До базових напрямів, в яких здійснюється дерегуляція, належать вхід та вихід із бізнесу, спрощення дозвільної системи та сфери ліцензування, захист економічної конкуренції, розвиток та підтримка підприємництва та ін.

Для забезпечення належного рівня розвитку підприємництва регіону важливою є наявність відповідної бізнес-інфраструктури. Інфраструктура підтримки підприємництва в Україні – це система (складається з державних і недержавних організацій), завдяки якій у регіонах формується конкретне організаційно-економічне середовище для сприяння підприємницькій діяльності та швидкій адаптації суб'єктів підприємництва до ринкових умов. Основна її функція – створення умов для ефективного здійснення підприємницької діяльності суб'єктів господа-

рювання та вирішення проблем, пов'язаних із відсутністю знань із питань ведення бізнесу, управлінського досвіду, доступу до кредитів та іншої інформації [4, с. 105]. Кінцевою метою сучасної інфраструктури підтримки підприємництва є створення робочих місць, усунення диспропорцій економічного розвитку регіонів, розширення експортних можливостей підприємств, спрощення доступу підприємств до інновацій.

До переліку структур, які здійснюють інституційно-організаційне забезпечення конкурентного розвитку підприємництва, належать громадські об'єднання підприємців та елементи підприємницької інфраструктури (бізнес-інкубатори, технопарки, фонди підтримки). Підприємствам у веденні фінансово-господарської діяльності, інформаційного та техніко-технологічного забезпечення сприяють бізнес-центри, інформаційні та консалтингові центри, венчурні фонди, консультативні фірми, клуби підприємців. Шкода, але в Україні досі не сформовано ставлення до бізнес-інкубаторів як одного з інструментів сприяння забезпеченню та підвищенню конкурентоспроможності підприємств та української економіки в цілому, оскільки недостатня увага приділена інноваційному напрямку розвитку підприємств у цілому, який передбачає використання виробничих, фінансових, науково-технологічних, а також інтелектуальних ресурсів суб'єктів господарювання

В умовах формування сприятливого бізнес-клімату в Україні помітно підвищилася роль громадських організацій підприємців, якими встановлено партнерські контакти з регіональними і місцевими органами виконавчої влади, проводяться спільні заходи, семінари, «круглі столи» та зустрічі з питань перспективного розвитку підприємництва в нових умовах розвитку економіки. Спільно з громадськими об'єднаннями підприємців в Україні діють громадські приймальні, працюють телефони довіри та «гарячі лінії». Але досі не можна відповідально сказати, що наявна мережа інфраструктури є повністю сформованою, а недостатня підтримка з боку держави не дає змоги ефективно працювати, належним чином розв'язувати державні, регіональні, соціальні та інші проблеми підприємництва.

У зв'язку із цим нині важливо впорядкувати діяльність наявних об'єктів інфраструктури (особливо інноваційної) та забезпечити координацію процесів створення і функціонування нових установ, їх організаційний і методичний супровід [2, с. 28].

Звичайно, для реалізації завдань підтримки підприємництва регіону потрібне фінансування його розвитку в рамках спеціальних регіональних програм, що широко практикується в Європі, де на ці цілі закладаються кошти у спеціальних європейських фондах. Згідно зі Стратегією регіональної політики на 2013–2020 рр., у бюджеті ЄС закладено статтю щорічних

витрат на політику вирівнювання – € 50 млрд., або 37,5% загального бюджету ЄС [5, с. 4].

Залучення інвестицій також полегшить фінансовий стан суб'єктів господарювання в регіоні. Інвестиції області потрібні у різних формах, як грошових коштів, так і обладнання, устаткування, рухомого і нерухомого майна. Разом з інвестиціями в регіоні з'явиться іноземний досвід управління підприємствами, навички прозорості ведення справи заради завоювання відповідної репутації на ринку, що особливо цінується в Європі.

Указом Президента України № 5/2015 від 12 січня 2015 р. схвалено Стратегію сталого розвитку «Україна-2020» (далі – Стратегія). Серед першочергових пріоритетів її реалізації вказано дерегуляцію та розвиток підприємництва, розробку програми розвитку малого та середнього бізнесу, реформу захисту економічної конкуренції. У Стратегії передбачено, що середньостроковою метою також є залучення інвестицій, спрощення міжнародної торгівлі та підвищення ефективності ринку праці. Необхідно скоротити кількість документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності та видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, скасувати регуляторні акти, які ускладнюють ведення підприємницької діяльності, скоротити кількість органів державного нагляду (контролю), забезпечити надання послуг для громадян та бізнесу в електронному вигляді [13].

Позитивно у процесі становлення та розвитку підприємництва в Україні є міжнародна підтримка, яка може значно доповнювати та компенсувати заходи державної підтримки, особливо фінансової. Переважно сучасні програми допомоги складаються з таких напрямів:

- фінансового – виділення кредитів, грантів;
- інформаційно-консультативного – консультування з різних питань ведення бізнесу та надання необхідної ділової інформації;
- навчального – навчання підприємців основам ринкового господарства тощо [9, с. 11].

Європейський Союз бере активну участь в організації надання допомоги підприємствам України різного характеру: проведення семінарів та тренінгів, надання кредитів, юридичних консультацій та ін. Європейський банк реконструкції та розвитку теж залучений до цього процесу, навіть в умовах складної ситуації на сході країни. Для підтримки експортерів України в 2014 р. вирішено створити Центр підтримки експортерів у рамках Представництва України при Європейському Союзі для надання безкоштовної допомоги та консультацій. Для підприємств-початківців розроблено «Базовий посібник з інтернаціоналізації бізнесу та виходу на ринки ЄС». Окрім цього, Україна долучилася до важливої програми ЄС у галузі підвищення конкурентоспроможності малих та середніх підприємств COSME (бюджет для України становить близько 800 млн. євро до 2020 р.).

Вирішення питання забезпечення ефективної господарської діяльності у лісовій сфері Закарпаття, яка є пріоритетною для економіки регіону, лежить у площині забезпечення сприятливого підприємницького клімату в регіоні та державі, але водночас окремі кроки мають бути здійснені винятково на рівні галузі. Лісогосподарські підприємства можуть нівелювати виклики, з якими вони стикаються у своїй діяльності, як за допомогою інструментів мікрорівня, так і за сприяння держави, її захисту і підтримки. Таким чином, лісгоспи зможуть посилити свої конкурентні позиції. У лісовій галузі країни розроблено законодавчо-нормативну базу регулювання діяльності лісгоспів (Лісовий кодекс України та відповідні закони), а також програми.

Лісова галузь України має підтримку міжнародного характеру. Україна бере участь у міжнародних ініціативах, програмах та проектах, які націлені на сталий розвиток та вдосконалення сфери лісогосподарювання. Програмою, яка зорієнтована на оздоровлення систем управління у лісовій галузі, забезпечення сталого лісокористування у країнах Східної Європи, розрахованою на період 2012–2016 рр. із бюджетом 9 млн. євро, є програма «Правозастосування та управління у лісовому секторі (ФЛЕГ) країн Східного регіону дії Європейського інструмента сусідства та партнерства (ЄІСП) П». Це програма підтримки та здійснення лісової політики, спрямована на сталий розвиток лісового сектору [11]. У Закарпатті реалізується спільний швейцарсько-український проект розвитку лісогосподарювання FORZA, заснований Швейцарською агенцією розвитку і співробітництва (ШАРС).

Основним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері лісового та мисливського господарства, є Державне агентство лісових ресурсів України. У регіонах працюють територіальні обласні управління лісового та мисливського господарства. Але навіть в умовах наявності структур організації та регулювання лісогосподарської діяльності в галузі (особливо на регіональному рівні) все ще залишаються невирішені проблеми, а саме:

- досі здійснюється інтенсивне виснажливе лісокористування;
- недостатній рівень забезпечення якісною сировиною, складна схема закупівлі, затримки під час поставки купленої, наперед оплаченої деревини та варіативність ціни на неї;
- недосконалість нормативно-правового забезпечення роботи лісогосподарських підприємств;
- нестача та моральна застарілість технічного забезпечення та невідповідний сучасності рівень розвитку лісової інфраструктури (в Австрії на 1 000 га лісу – 60 км лісових доріг, а в Україні – 1 км) [6].

- низька частка витрат на утримання лісової мережі;
- недостатній рівень фінансової підтримки з боку держави для підвищення ефективності ведення лісгосподарювання;
- перевага в експортних потоках продукції з низьким рівнем переробки.

На роботі підприємств лісової галузі відображаються загальнодержавні проблеми, а саме: непрозорість у веденні підприємницької діяльності, наявність корупційних схем, відсутність досвіду роботи в умовах ринку, недостатня купівельна спроможність населення, зростання цін на енергоресурси, високі відсоткові ставки за кредити, непослідовність політики владних структур та неефективність менеджменту у сфері підприємницької діяльності, відсутність ефективної державної підтримки щодо реформування галузі та ін. [8, с. 8].

Шкода, але в Україні причинами того, що діяльність, пов'язана зі сталим управлінням лісами, із державних коштів фінансується у малих обсягах, є низький політичний пріоритет у відповідних органів влади та відсутність будь-яких цільових фінансових чи економічних інструментів для підтримання сталого управління лісовим господарством [10, с. 19], що значним чином позначається на веденні лісгосподарської діяльності в регіоні.

Робити кроки у напрямі забезпечення конкурентоспроможності у лісовому господарстві Закарпаття слід, орієнтуючись на досвід інших країн, особливо тих, де рівень державної підтримки є добре організованим. Це, як висновок, було зроблено після робочого візиту закарпатських лісівників у 2013 р. до Німеччини на запрошення Державного підприємства лісів та деревини Північного Рейну-Вестфалії. Так, було зазначено, що Німеччина підтримує розвиток лісового господарства фінансово на такому високому рівні, що стає зрозуміло, чому в лісовому господарстві спостерігаються такі значні досягнення [3].

Висновки. Для забезпечення успішної підприємницької діяльності має бути розроблена та реалізована державна політика у сфері підприємництва з диференційованими підходами відповідно до специфіки регіонів та галузей. Метою цієї політики має бути підвищення мотивації суб'єктів до ефективної прибуткової діяльності і забезпечення умов для добросовісної конкуренції, що особливо цінуються в Європейському Союзі.

Для забезпечення ефективного розвитку лісгосподарської діяльності в Закарпатській області слід поглиблювати міжнародну співпрацю, у тому числі для вивчення закордонного досвіду ведення лісгосподарювання та його імплементації в регіоні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=2850-15>.
2. Варналій З. Інституційне забезпечення конкурентного розвитку підприємництва в Україні / З. Варналій, О. Панасюк // Вісник Київського національного університету. – 2011. – № 124–125. – С. 25–28.
3. Група закарпатських лісівників перебувала із робочим візитом у Німеччині // Український лісовод [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lesovod.org.ua/node/17612>.
4. Державна політика розвитку підприємництва в Україні : [навч. посіб.] / З.С. Варналій, К.О. Ващенко, В.М. Кампо, Е.М. Лібанова ; за заг. ред. К.О. Ваценка. – К. : Персонал, 2010. – 306 с.
5. Європа посилює політику єдності / Євробюлетень. Інформаційне видання Представництва Європейського Союзу в Україні. – 2011. – № 2. – 26 с.
6. За Карпатськими лісами будуть слідувати через Інтернет // Голос Карпат [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://goloskarpat.info/zakarpattya/4562-za-karpatskimi-lsami-budut-sldkuvati-cherez-nternet_2.html.
7. Ігнатович Н. Державне регулювання як фактор сучасного розвитку підприємництва: світовий досвід / Н. Ігнатович, О. Ветчинов // Вісник Київського національного університету. – 2011. – № 124–125. – С. 52–54.
8. Капітанець Ю.О. Визначення та забезпечення конкурентоспроможності підприємства : автореф. дис. ... к.е.н. : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / Ю.О. Капітанець. – Тернопіль, 2009. – 21 с.
9. Коротенко Н.П. Порівняльна характеристика державного регулювання підприємництва в Україні та країнах ЄС / Н.П. Коротенко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 2(56). – С. 4–13.
10. Незаконні рубки в Україні. – Сентендре : РЕЦЦЄ, 2010. – 42 с.
11. О программе «ФЛЕГ II» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.enpi-fleg.org/ru/about/about-fleg/>.
12. Основи бізнесу : [навч. посіб.] / Я.С. Ларіна, С.В. Мочерний, В.М. Фомішина, С.І. Чеботар. – К. : Академія, 2009. – 384 с.
13. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» : Указ Президента України №5/2015 від 12 січня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>.